

Sygn. akt II UK 221/11

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 kwietnia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

w sprawie z wniosku S. B.
przeciwko Wojskowemu Biuru Emerytalnemu
o potrącenie emerytury wojskowej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 12 kwietnia 2012 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 20 maja 2011 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 20 maja 2011 r. Sąd Apelacyjny Sąd – III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację ubezpieczonego S. B. od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 października 2010 r., oddalającego jego odwołanie od decyzji Wojskowego Biura Emerytalnego z dnia

21 maja 2010 r., ustalającej mu wysokość emerytury wojskowej i orzekającej zgodnie z wyrokiem Sądu Apelacyjnego o potrąceniach nienależnie pobranej emerytury w kwocie 18.147,09 zł za okres od dnia 1 czerwca 2004 r. do dnia 28 lutego 2006 r.

W sprawie tej ustalono, że rozkazem dziennym z dnia 30 maja 2003 r. zwolniono ubezpieczonego ze służby wojskowej i przeniesiono do rezerwy. Decyzją z dnia 26 stycznia 2004 r. przyznano mu emeryturę wojskową, którą pobierał od dnia 1 czerwca 2004 r. do dnia 28 lutego 2006 r. Decyzją z dnia 24 stycznia 2006 r. stwierdzono nieważność decyzji dotyczącej wypowiedzenia stosunku służbowego zawodowej służby wojskowej, wydanej z naruszeniem prawa, a ubezpieczonego ponownie powołano do tej służby. Decyzją z dnia 21 lutego 2006 r. Wojskowe Biuro Emerytalne orzekło o obowiązku zwrotu emerytury wojskowej pobranej przez ubezpieczonego za cały okres od 1 czerwca 2004 r. do 28 lutego 2006 r..

Po rozpoznaniu odwołania od decyzji z dnia 21 lutego 2006 r. Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 28 czerwca 2006 r., zmienił zaskarżoną decyzję i zwolnił ubezpieczonego z obowiązku zwrotu emerytury wojskowej pobranej za wymieniony okres. Natomiast wskutek wniesionej apelacji przez organ rentowy, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 28 marca 2008 r., zmienił zaskarżony wyrok i ustalił, że ubezpieczony nie ma obowiązku zwrotu odsetek ustawowych od wypłaconego świadczenia w kwocie 185,07 zł, ale oddalił odwołanie w pozostałym zakresie oraz apelację organu w pozostałej części. Od tego wyroku ubezpieczony nie złożył skargi kasacyjnej.

Po wydaniu przez Sąd Apelacyjny wymienionego wyroku, Sąd Najwyższy podjął uchwałę składu siedmiu sędziów z dnia 11 września 2008 r., III UZP 1/08, (OSNP 2009 nr 7-8, poz. 101), w której przyjął, że stwierdzenie nieważności decyzji o zwolnieniu żołnierza z zawodowej służby wojskowej nie powoduje obowiązku zwrotu emerytury wypłaconej po zwolnieniu ze służby (art. 48 ust. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych i ich rodzin, jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 8 poz. 66, powoływanej dalej jako ustawa o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych).

W takim stanie sprawy Sąd Apelacyjny wskazał, że zaskarżona decyzja nie dotyczyła ustalenia obowiązku zwrotu pobranych świadczeń emerytalnych, a

jedynie określała wysokość potrącenia z tego tytułu z aktualnie wypłacanej emerytury. Obowiązek zwrotu pobranych świadczeń był przedmiotem sporu w postępowaniu prawomocnie zakończonym wyrokiem Sądu Apelacyjnego /.../, który wiąże w niniejszym postępowaniu stosownie do art. 365 § 1 k.p.c. W tym zakresie zachodzi powaga rzeczy osądzonej (*res iudicata*), wynikająca z art. 366 k.p.c., która w powiązaniu z normą z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. uniemożliwia prowadzenie po raz kolejny sporu o to samo pomiędzy tymi samymi stronami. „W postępowaniu o zwrot świadczenia zakończonym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w sprawie /.../ organ rentowy uzyskał ‘tytuł wykonawczy’, zaś w niniejszym postępowaniu podlega on ‘egzekucji’, w drodze potrącenia z obecnych świadczeń”. W toku obecnego postępowania w zakres rozpoznania wchodził zatem wyłącznie sposób i wysokość potrącenia, a nie sama zasada zwrotu. Ubezpieczony jednak na żadnym etapie procesu nie kwestionował wysokości wskazanego w kwestionowanej decyzji potrącenia w kontekście ograniczenia wynikającego z art. 140 ust. 4 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227), znajdującego zastosowanie zgodnie z art. 49 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych, a podważał w ogólności obowiązek zwrotu pobranych świadczeń i zasadność potrącenia.

Sąd Apelacyjny podkreślił też, że przepis art. 48 ust. 3 pkt 1 i 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych limituje „za” jaki okres można żądać zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, nie zaś „w jakim okresie”. Przy czym istotne jest, że okresy 12 miesięcy i 3 lat liczyć należy od dnia decyzji stwierdzającej obowiązek zwrotu, a nie przyznającej uprawnienie. Decyzja stwierdzająca obowiązek zwrotu pobranych świadczeń emerytalnych wydana została w dniu 21 lutego 2006 r. i od tej daty wstecz należy obliczać wskazane okresy.

W skardze kasacyjnej ubezpieczony zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, w szczególności: 1/ art. 48 ust. 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że: a) dopuszczalne jest żądanie przez wojskowy organ emerytalny zwrotu świadczenia nienależnego za okres dłuższy niż określony w tym przepisie (odpowiednio 12

miesiące i 3 lata), biegnący od dnia wydania przez ten organ decyzji zobowiązującej do zwrotu świadczenia, w tym „już po upływie przywołanego okresu”, b) w przypadku prawomocnego oddalenia odwołania od decyzji zobowiązującej do zwrotu świadczenia, wojskowy organ emerytalny, może potrącać świadczenia uznane za nienależne z pominięciem okresów wymienionych w tym przepisie, c) określone w tym przepisie terminy, nie mają charakteru zawitych terminów prawa materialnego.

Okolicznością uzasadniającą przyjęcie skargi do rozpoznania są występujące w sprawie zagadnienia prawne sprowadzające się do pytań: 1/ czy terminy wymienione w art. 48 ust. 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych mają charakter terminów zawitych prawa materialnego, a jeśli tak, to jakie jest znaczenie upływu terminu w nich określonego na możliwość nie tyle żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia z wojskowego zaopatrzenia emerytalnego, gdzie termin ten należy liczyć od dnia wydania decyzji zobowiązującej do zwrotu świadczenia (w sprawie niniejszej od 21 lutego 2006 r.), lecz możliwość egzekwowania tego żądania? 2/ jaki wpływ na możliwość egzekwowania nienależnie pobranych świadczeń emerytalnych ma to, że w trakcie biegu tego terminu zapadł wyrok prawomocnie oddalający odwołanie od decyzji zobowiązującej do zwrotu? 3/ czy użyty zwrot „za okres” zawarty w art. 48 ust. 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych „należy rozumieć także w ten sposób, że skoro organ rozpoczął potrącenia do wysokości świadczeń nienależnych w czerwcu 2009 r., gdzie w jego ocenie ostatnie z nienależnych świadczeń pobrał skarżący w lutym 2006 r., to w istocie egzekwuje on zwrot świadczeń za okres dłuższy niż 3 lata”? 4/ „czy dopuszczalne jest, a jeśli tak, to w jakich granicach i choćby w drodze analogi, stosowanie zasad egzekucji uregulowanej w KPC w odniesieniu do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, gdzie tryb i zasady zwrotu tych świadczeń uregulowane są w ustawie emerytalnej wojskowej” i „czy w takim razie mają zastosowanie przepisy Kodeksu Cywilnego o przedawnieniu, oraz „w jakim terminie od dnia wydania decyzji i w jakim okresie czasu, wojskowy organ emerytalny w ogóle może dążyć do wyegzekwowania decyzji zobowiązującej do zwrotu, od której to odwołanie prawomocnie oddalono”?

Zdaniem skarżącego Sądy obu instancji uznały, że terminy określone w art. 48 ust. 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oznaczają, iż organ może żądać zwrotu świadczenia emerytalnego wyłącznie za okres 3 lat, lecz nienależnie kiedy to nastąpi, co oznaczałoby, że nawet 20 lat od wydania decyzji zobowiązującej do zwrotu, dopuszczalnym jest jej egzekwowanie, o ile tylko organ żąda zwrotu świadczenia za nie więcej niż 3 lata. Jest to niezgodne z brzmieniem cytowanego przepisu, a zwrot „za okres” rozumieć w taki sposób, „że jeżeli organ zobowiązał do zwrotu emerytury osobę X, to jeżeli od dnia wydania takowej decyzji zobowiązującej do zwrotu, upłynęło więcej niż 3 lata, to organ może żądać zwrotu za okres od dnia zgłoszenia żądania (egzekwowania), do dnia 3 lata wstecz od tej daty maksymalnie (stosując art. 48 ust. 3 pkt. 2), czy też odpowiednio przyjmując 12 miesięcy (kierując się art. 48 ust. 3 pkt. 1)”. Zdaniem skarżącego są to terminy nieprzekraczalne, a ich upływ oznacza brak możliwości żądania (egzekwowania) zwrotu świadczeń nienależnych przez wojskowy organ emerytalny „zawsze i to bez względu na to, czy przed jego upływem zapadł prawomocny wyrok oddalający odwołanie od decyzji zobowiązującej do zwrotu, czy też nie”.

W konsekwencji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, względnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania temu Sądowi, a także o zasądzenie od organu rentowego na rzecz skarżącego zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego w kwocie 360 zł.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma usprawiedliwionych podstaw, ponieważ przedmiotem odwołania skarżącego była decyzja wojskowego organu emerytalnego z dnia 21 maja 2010 r. w części „orzekającej zgodnie z wyrokiem Sądu Apelacyjnego o potrąceniach nienależnie pobranej emerytury za okres od dnia 1 czerwca 2004 roku do dnia 28 lutego 2006 r.”, której skarżący zarzucił naruszenie art. 48 ust. 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych. Tymczasem przepis ten dotyczy żądania zwrotu nienależnie

pobranymi świadczeniami pieniężnymi z zaopatrzenia emerytalnego żołnierzy zawodowych i jego zastosowanie wobec skarżącego było objęte przedmiotem i zakresem wcześniej prawomocnie zakończonego postępowania pomiędzy tymi samymi stronami, w którym Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 28 marca 2008 r., prawomocnie orzekł w przedmiocie obowiązku zwrotu pobranej przez skarżącego emerytury wojskowej w okresie do 1 czerwca 2004 r. do 28 lutego 2006 r. Powaga rzeczy osądzonej tym wyrokiem, którego skarżący nie zaskarżył skargą kasacyjną, wyklucza procesową dopuszczalność podważania tego prawomocnego osądu sprawy (art. 366 k.p.c.).

Oznaczało to, że przedmiotem aktualnie kontestowanego osądu w rozpoznanej sprawie mogła być wyłącznie legalność i zasadność dokonania potrąceń prawomocnie osądzonej do zwrotu pobranej przez skarżącego emerytury wojskowej, tyle że skarżący nie zakwestionował sposobu ani wysokości dokonanych potrąceń, ograniczając się do niedopuszczalnego ze względu na powagę rzeczy osądzonej ponownego podważania zasadności potrąconych świadczeń emerytalnych, które w istocie rzeczy były świadczeniami egzekwowanymi na podstawie wymienionego prawomocnego wyroku. Tymczasem ten prawomocny i negatywny dla skarżącego osąd obowiązku zwrotu pobranej przez skarżącego emerytury wojskowej stanowił „tytuł wykonawczy” decyzji o zwrocie tych świadczeń, o którym mowa w art. 48 ust. 3 ustawy, który nie ulega 12-miesięcznemu ani 3-letniemu przedawnieniu, ponieważ wymienione w tym przepisie terminy wyznaczają maksymalne okresy, za które organy wojskowe mogą żądać zwrotu „nienależnie wypłaconych świadczeń”, które nie są okresami przedawnienia tego zobowiązania ani okresami przedawnienia egzekucji takich należności. W szczególności pozwany wojskowy organ rentowy, który egzekwuje prawomocnie orzeczony od skarżącego obowiązek zwrotu pobranych przezeń świadczeń emerytalnych w okresie do 1 czerwca 2004 r. do 28 lutego 2006 r., nie potrąca przecież tych świadczeń za okres dłuższy niż za trzy lata, tak jak bezpodstawnie i bezzasadnie utrzymuje skarżący w skardze kasacyjnej, gdy twierdzi, że organ ten „w istocie egzekwuje zwrot świadczeń za okres dłuższy niż 3 lata”. Tymczasem organ ten potrącił pobrane świadczenia emerytalne za krótszy prawomocnie osądzony, tj. wyżej wymieniony okres od czerwca 2004 r. do lutego

2006 r., co polega na potrąceniu emerytury wojskowej pobranej przez skarżącego w okresie 1 roku i 9 miesięcy, bez odsetek ustawowych.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy uznał, że prawomocnie osądzony obowiązek zwrotu nienależnie pobranej emerytury wojskowej, który nie przekracza maksymalnego okresu trzech lat, o którym mowa w art. 48 ust. 3 ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych i ich rodzin, nie jest okresem przedawnienia tego zobowiązania ani okresem przedawnienia lub terminem zawitym dopuszczalności dokonania potrąceń (egzekucji) tego prawomocnie osądzonego zobowiązania. W konsekwencji Sąd Najwyższy oddalił niemającą usprawiedliwionych podstaw skargę kasacyjną w zgodzie z art. 398¹⁴ k.p.c.

Należy ponadto podkreślić, że skarżący nie podważał kontestowanych potrąceń na gruncie art. 48 ust. 4 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych, który w „szczególnie uzasadnionych okolicznościach” umożliwia wojskowym organom emerytalnym odstępnie od żądania zwrotu pobranych świadczeń w całości lub w części, choćby w kontekście późniejszej, niż wyżej wskazany prawomocnie negatywny osąd odwołania od decyzji o zwrocie pobranej emerytury, uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 września 2008 r., III UZP 1/08 (OSNP 2009 nr 7-8, poz. 101), wedle której - stwierdzenie nieważności decyzji o zwolnieniu żołnierza z zawodowej służby wojskowej nie powoduje obowiązku zwrotu emerytury wypłaconej po zwolnieniu ze służby. Brak adekwatnego kasacyjnego zarzutu skarżącego w wymienionym zakresie sprawia, że pozwany organ emerytalny mógłby rozważyć wskazaną ewentualność jedynie wedle honorowych zasad etyki służby żołnierskiej, które nie powinny być obce jakimkolwiek organom wojskowym.